

Prof. dr hab. Andrzej Fabianowski
Profesor emerytowany
Instytut Literatury Polskiej
Wydział Polonistyki UW

OPINIA

o rozprawie doktorskiej mgr Marii Ciostek

Karolina Sayn-Wittgenstein: estetyka – telogia – eklezjologia

Bohaterką rozprawy doktorskiej mgr Marii Ciostek jest Karolina Sayn-Wittgenstein, polska arystokratka (de domo Iwanowska), zapomniana, wręcz nieznana, wybitna polska intelektualistka, twórczyni wielu pism osadzonych w szeroko rozumianej orbicie problematyki wiary, szczególnie katolicyzmu rzymskiego, pisanych w języku francuskim. O Karolinie Sayn-Wittgenstein pamiętają współcześnie tylko historycy muzyki, znawcy życia i losów Ferencza Liszta, ponieważ Sayn-Wittgenstein przez długie lata była muzą i towarzyszką życia tego wielkiego węgierskiego artysty.

Głównym celem pracy jest więc przypomnienie postaci zapomnianej dziewiętnastowiecznej uczonej, ukazanie jej biografii oraz kształtu życia duchowego, a także przetłumaczenie pewnych fragmentów dzieł Karoliny Sayn-Wittgenstein i opatrzenie ich komentarzami, ukazującymi intelektualne i etetyczne konteksty jej myśli. Doktorantka przetłumaczyła w całości lub we fragmentach trzy teksty bohaterki rozprawy: *Kaplicę Sykstyńską*, dzieło poświęcone estetyce i znaczeniu malarstwa Michała Anioła (jest to najbardziej znany wśród nieznanych tekstów Karoliny Sayn-Wittgenstein). We fragmentach przetłumaczone zostało *Życie chrześcijańskie w dzisiejszym świecie i w naszych czasach* – z obszernego tomu został wybrany jeden z teologicznych esejów zatytułowany *Życie z Bogiem*. Trzecią, najobszerniejszą część pracy stanowi przekład zbioru esejów eklezjologicznych pod tytułem *O wewnętrznych przyczynach zewnętrznej słabości Kościoła*. Jest to największe zarówno pod względem znaczenia, jak i objętości dzieła Karoliny Sayn-Wittgenstein. Wybrane przez Doktorantkę fragmenty dobrano, kierując się z jednej strony ich reprezentatywnością dla zainteresowań pisarki, a także wagą intelektualną, którą określał społeczny rezonans publikacji (tak było w przypadku *Kaplicy Sykstyńskiej*), najbardziej popularny, homiletyczny nieomal typ dyskursu (jak w *Życiu chrześcijańskim*) oraz zaangażowanie, pewna żarliwość wyznawczyni, która wyjątkowo mocno odczuwa ból, jaki zadaje jej kryzys współczesnego Kościoła. Trzeba

zdać sobie sprawę, że fragmenty, które znalazły się w rozprawie są bardzo niewielką częścią dorobku Karoliny Sayn-Wittgenstein. *Wewnętrzne przyczyny...* w całości liczą sobie ponad dwadzieścia tomów, chociaż obecnie dostępne są tylko dwa pierwsze. *Życie chrześcijańskie...* to jeden fragment bardzo wielu tekstów poświęconych tej problematyce. Tylko stosunkowo lakoniczna *Kaplica Sykstyńska* została przetłumaczona w całości.

Rozprawa doktorska mgr Marii Ciostek w pewnym sensie stanowi kontynuację metodologii, jaką Autorka zastosowała już z powodzeniem w swojej pracy magisterskiej. Tam bardzo sprawnie przetłumaczyła z francuskiego (po raz pierwszy po prawie 200 latach) tekst *Walerii* baronowej de Krüdener, opatrzyła go nowoczesnymi przypisami oraz obszernym, historycznoliterackim Wstępem. Praca magisterska Marii Ciostek opublikowana została w Wydawnictwach Uniwersytetu Warszawskiego w roku 2017.

Na etapie doktorskim Maria Ciostek zmierzyła się z wyzwaniem znacznie trudniejszym, wewnętrznie złożonym i językowo wymagającym. Karolina Sayn-Wittgenstein, zupełnie zapomniana polska intelektualistka XIX wieku, pisząca wyłącznie po francusku, została dzięki wielkiemu wysiłkowi Doktorantki wydobyta wprost z niebytu, w jakim pozostawała we współczesnej polskiej świadomości historycznej. Doktorantka przede wszystkim zmierzyła się ze skomplikowaną materią językową księżnej: od bardzo często używanych ekspresywizmów w opisie Kaplicy Sykstyńskiej, poprzez ascetyczny język *Życia chrześcijańskiego*, po perfekcyjnie zintelektualizowany, ale nierzadko złośliwy, ocierający się wręcz o poetykę pamfletu język *Wewnętrznych przyczyn...* Maria Ciostek musiała nie tylko przedrzeć się przez skomplikowaną, wielokrotnie złożoną składnię, w jakiej lubowała się księżna, ale też odnaleźć językowe ekwiwalenty sytuacji komunikacyjnej, do której przeznaczone były pierwotnie teksty Karoliny Sayn-Wittgenstein. Jednocześnie tłumaczka poszukiwała formuł językowych produktywnych i frazeologicznie oraz leksykalnie osadzonych w XIX wieku, by stworzyć czytelnikowi iluzję obcowania z utworem z tamtej epoki. Zadania te na pewno wykonane zostały najlepiej, jak tylko mogły być wykonane na tym pierwszym, pionierskim etapie badań dzieła zapomnianej autorki.

Kolejnym segmentem pracy, który nie istnieje autonomicznie, ale którego wykonaniu poświęcono wiele wysiłku jest warstwa przypisów. Doktorantka przywołuje konteksty intelektualne prac Księżnej, identyfikuje (wymagało to niezwykle wręcz kwerend) obecne w jej pismach kryptocytaty i aluzje, przeprowadza swoistą konkordancję intelektualną, wskazując na spójność poglądów Karoliny Sayn-Wittgenstein.

Ostatnim wreszcie ogniwiem rozprawy, które w okładkach pracy pojawia się jako pierwsze, jest obszerne, 120-stronicowe studium poświęcone biografii i myśli Karoliny Sayn-Wittgenstein. Sięgając do różnorodnych źródeł oraz opracowań, mgr Maria

Ciostek precyzyjnie (na ile pozwala na to stan badań i dostępność owych źródeł) rekonstruuje burzliwe losy biograficzne księżnej, wskazuje na duchowe – przede wszystkim – znaczenie jej związku z Lisztem, wreszcie pisze trzy obszernie rozdziały, będące próbą interpretacji przetłumaczonych w rozprawie dzieł Karoliny Sayn-Wittgenstein. Owe studia są właściwie pierwszymi w XX i XXI wieku realizacjami badawczymi myśli autorki *Życia chrześcijańskiego...* Nie mając oparcia w żadnym stanie badań, Doktorantka samodzielnie poszukuje kontekstów filozoficznych, estetycznych i literackich poglądów Księżnej, ukazuje jej uwikłania w uczuciowość, ale też intelektualizm romantyzmu, podkreśla trzeźwość sądów na tematy polityczne i społeczne, kojarząc się raczej z epoką pozytywizmu. Na pewno wymowę wspomnianych rozdziałów można by wzbogacić, przywołać więcej nazwisk i tytułów dzieł, tworzących niezwykłą aurę, w jakiej pisała Karolina Sayn-Wittgenstein, ale podkreślić raz jeszcze chciałem **pionierski charakter** zadania, jakie postawiła przed sobą Doktorantka. Jej praca ma na celu przypomnienie postaci i dzieła Karoliny Sayn-Wittgenstein oraz zainicjowanie badań, które z upływem czasu lepiej jeszcze wyjaśnią treść i znaczenie tego niezwykłego, a zapomnianego zjawiska w dziejach myśli polskiej.

I jeszcze jedno. W kontekście współczesnego feminizmu, poszukującego wciąż swych źródeł, rozprawa doktorska mgr Marii Ciostek zapełnia istotną lukę, dopisując do szeregu polskich pisarek, pedagożek i wojowniczek postać kobiety uczzonej, *mulier doctus*, która w zmaskulinizowanym świecie intelektualistów drugiej połowy XIX wieku jaśniała pełnym blaskiem, wpływając na dzieje myśli estetycznej, społecznej i religijnej swojej epoki.

Andrzej Fabianowski

Andrzej Fabianowski

Warszawa, 19 kwietnia 2022